

Neder 15/9-1954, L 44

516

r. C. VAN RIJ

AMSTERDAM-Z., 27 Augustus 1954.
SAXEN WEIMARLAAN 1
TELEFOON 27337

heim.
soonlijk.

*W. J. H. Stam
Nieuw bijvoeging in de zaak
na bevestiging van de bevestiging*

Aan Zijne Excellentie de Minister
van Overzeese Rijksdelen

Plein

EXHIBITUM
DATUM. 1 Sept. 1954
KAB. LETT. S 43
AG. No 1732
DOSS. No

's GRAVENHAGE.

Excellentie,

Mede namens de Heer Mr. W. J. H. Stam, met wie ik het door het Departement van Uwe Excellentie ons opgedragen onderzoek naar beweerde excessen heb verricht, moge ik Haar hierbij aanbieden een van de drie exemplaren van ons rapport inzake de zogenaamde Zuid-Celebes-zaak.

*bevestiging
van de bevestiging*

De beide andere exemplaren zijn gezonden respectievelijk aan Hunne Excellenties de Ministers van Justitie en Oorlog.

In de loop van de volgende week hopen wij Uwe Excellentie de andere, reeds in 1950 vastgestelde, rapporten te doen toekomen.

Handwritten note

Uwe Excellentie herinnerende aan Hare toezegging d.d. 22 Februari 1950, 1e Afdeling B Letter F 15 Geheim, moge ik Haar thans, in verband met de kosten van het opstellen en doen typen, verzoeken, op mijn Postgiro-rekening 167780 het nog uit te betalen bedrag ad F.450,03 te willen doen over schrijven.

Hoogachtend,
van Uwe Excellentie de dw.dr.

[Signature]

115

MINISTERIE VAN OVERZEESSE RIJKSDELEN

Afdeling KABINET	Klass. nr.	Doss. nr.
Corr. nr. S 47	Rubricering / XX&X / G XXXXXXXXXX	
Ingekomen stuk dd. 1-9-54, 243	INZAGE Voorgaande Comptabiliteits Na expeditie Chapuzr. 1/22 K. 91	
van	Vervolg op Corr. nr. na instelling 150 van de Comptabiliteits	
Medezenden:	Getypt door: Gecolld door: Verzonden dd. I 16/9 1954 door S II	
Rappeleren op		
Wijze van verzending a.a. (koerier, expresse, aangetekend, kosten verhalen, publiceren, zegelen, enz.)		
Te vernietigen na _____ jaar.		

Ag. Kgb. No. 1732

15. Sep. 1954
 's-Gravenhage.

Onderwerp:
 Uitbetaling saldo-honorarium van Mr. Van Rij.

GELET OP: de beschikking van 24 September 1951, Afdeling W.J.Z., No.7.

B E S L U I T :

AANTEKENING:

Heer Secretaris-Generaal,
 Ter toelichting van bijgaande ontwerp-beschikking moge het volgende onder Uw aandacht worden gebracht. Uit de stukken blijkt, dat de kosten, verband houdende met de door de Heren Mr. Van Rij, Mr. Stam en Mr. Groeninx van Zoelen op aandrang van de zijde van de Tweede Kamer der Staten-Generaal (Heer Goedhart en Van der van Naters) ingesteld verzoek betreffende vercessen van "militairen"

I. Aan de Afdeling Comptabiliteit van het Ministerie van Overzeese Rijksdelen op te dragen het aan Mr. Van Rij nog toekomend saldo-honorarium ten bedrag van f. 450,03 te doen beschikbaarstellen op postgirorekening 166780, een en ander ten laste van het artikel algemene uitgaven van Hoofdstuk XIII der Rijksbegroting, dienstjaar 1954.

De Minister van O.R. a.i.,

II. Afschrift van dit ^{besluit} schrijven te zenden aan de Algemene Rekenkamer en aan de Afdeling Comptabiliteit ^{voornoemd}.

De Minister van O.R. a.i.,

militairen in Indonesië, volgens de aanvankelijke bedoeling ten laste van Ned.-Indië zouden komen. De aan deze heren terzake verstrekte opdracht is ook vervat in een beschikking van het Commissariaat voor Indische Zaken, waarvan een afschrift in de stukken ligt. (Nl. van 15 October 1948, C.I.Z., Afd.A. no.77).

Na de Souvereiniteitsoverdracht werd het gewenst geacht om voor de hieruit voortvloeiende uitgaven niet bij de R.I. aan te kloppen, doch deze kosten t.l.v. het Rijk te nemen; aangezien hierop bij de begroting van het Ministerie voor Uniezaken en Overzeese Rijksdelen niet was gerekend, werd een Koninklijk Besluit uitgelokt, hetwelk de Minister machtigde op de post voor algemene uitgaven van Hoofdstuk XIII B der Rijksbegroting over een bedrag van f.2800,-- te beschikken, "zijnde de kosten in Nederland gemaakt t.b.v. het onderzoek naar vermeende excessen van Nederlandse militairen in Indonesië". Dit bedrag was nodig als een voorschot op het aan Mr. Van Rij uit te keren bedrag van f.1800,--, vermeerderd met twee maal een bedrag van f.500,--, voor gedeerd salaris als raadsheer c.g. advocaat-fiscaal bij het Bijzonder Gerechtshof te Amsterdam.

Bij schrijven van 22 Februari 1950, le Afd.B., Letter F.15 (in de jongste brief van Mr. Van Rij aangehaald) was hem reeds medegedeeld, dat hij in totaal, met inbegrip van een vergoeding voor kosten van het opstellen van het door de Commissie uit te brengen verslag, een bedrag van f.2250,03 zou ontvangen. Het is dus juist, dat hij thans nog een bedrag van f.2250,03 - f.1800,-- = f.450,03 ten laste van het Rijk moet ontvangen.

Over de vraag op welke wijze deze aanlegenschap dient te worden geregeld, heeft odg. overleg gepleegd met de Afd. Comptabiliteit, daarbij vooropstellende, dat - nu in principe vaststaat, dat het genoemd bedrag door het Rijk zal moeten worden betaald - het aanbeveling zou verdienen om een zo eenvoudig mogelijke oplossing te zoeken voor de uitbetaling hiervan.

De Afdeling Comptabiliteit is van oordeel dat, hoezeer formeel een aanlegenschap als de onderwerpelijke thans begrotingstechnisch tot het terrein van het Ministerie van Buitenlandse Zaken zou dienen te worden gerekend, geredeneerd kan worden, dat de thans verschuldigde f.450,03 zijn te beschouwen als uitkering van het saldo van een reeds in principe goedgekeurde uitgave en derhalve

"met een"

met een "vervolg-beschikking" van Minvor zou kunnen worden volstaan, waarbij het bedrag t.l.v. het artikel Algemene Uitgaven van Hoofdstuk XIII zou worden genomen.

Hierover heeft Afdeling Comptabiliteit ondershands overleg gepleegd met de Algemene Rekenkamer (Hr. Broekmans), waarbij bleek, dat een dergelijke beschikking bij deze Kamer geen bedenking zal ontmoeten.

In verband hiermee moge worden voorgesteld deze eenvoudige oplossing te kiezen, omdat hierdoor aanstonds tot uitbetaling van het gevraagde bedrag kan worden overgegaan en het invoeren van het intermediair van Buitenlandse Zaken, hetgeen de afhandeling uiteraard aanzienlijk zou vertragen, niet nodig zal zijn.

Wat de behandeling van het rapport van Mr. Van Rij betreft, kan het volgende worden opgemerkt.

Uit de voorgeschiedenis blijkt, dat de heren Van Rij c.s. opdracht kregen om een onderzoek in te stellen naar beweerde excessen van militairen (meer in het algemeen) en terzake rapport uit te brengen aan de Regering van Indonesië. Zulks hield verband met in de Tweede Kamer der Staten-Generaal geuite verlangens om een onpartijdig onderzoek door juristen te doen instellen naar door het Indonesische leger gepleegde onregelmatigheden.

De indiening van dit rapport is wel zeer vertraagd en geschiedt thans - wanneer men juist is ingelicht - op verzoek van Minister van Justitie, Mr. Donker, zulks in verband met een onderzoek betreffende de heer Westerling.

Het rapport heeft eigenlijk alleen betrekking op de Celebes-affaire en heeft thans n.f. (nog slechts documentaire waarde).

Van de zijde van de Kamer is behoudens een opmerking van de heer Gortzak in 1949, welke door Minister Van Maarseveen ontwijkend werd beantwoord, niet meer hierop teruggekomen. Mocht de Celebes-affaire onverhoopt in de volksvertegenwoordiging nog eens ter sprake komen, dan zou het in verband met de taakoverdracht aan Buza voor wat betreft Indonesische aangelegenheden niet meer op de weg van Minvor liggen om opmerkingen dienaangaande te beantwoorden.

Er is, voorzover men kan nagaan, geen aanleiding om reeds aanstonds de dossiers betreffende de Celebes-affaire aan Buza toe te zenden. Minister Donker en Minister Staf (deze laatste in verband met de door de ex-K.N.I.L.-officieren gepleegde onregelmatigheden) hebben een afschrift van het rapport van Mr. Van Rij

"ontvangen"

ccc
S

Voor wat Minvor
betreft

ontvangen en kunnen derhalve, indien gewenst, daarvan gebruik maken. Zoals uit het rapport blijkt, zijn inderdaad enkele officieren bepaaldelijk over de schreef gegaan, maar - nog daar gelaten dat het belangrijkste materiaal betreffende deze excessen, n.l. het rapport van Overste Paardekooper, destijds toegevoegd aan het Hoog Gerechtshof, in handen van de Indonésische autoriteiten is, die niet bereid zijn dit rapport af te staan - schijnt het weinig gewenst deze oude geschiedenissen zonder noodzaak nu nog te gaan oprakelen. Immers zou dan n.f. eveneens blijken, dat niet alleen militairen, doch ook hoge burgerlijke autoriteiten in Indonesië zijn tekort geschoten.

Vorgesteld moge worden om wat Minvor betreft thans te volstaan met aanneming van het rapport voor kennisgeving en het treffen van een beschikking tot uitbetaling aan Mr. Van Rij van het resterende bedrag van de hem toegezegde vergoeding. Met dit voorstel gaat Chef W.J.Z. accoord.

Chef Kabinet,

R-1574

Verklaringen.

Hadat - Zelfbestuur.

Voorzitter - de Aroe. (In verschillend streken draagt hij een andere naam).

Leden : de Soelawatang - ongeveer : generalissimus.
de Pabitjara - Raadsman.

De Aroe wordt zelfbestuurder genoemd. Hij draagt ook wel de benaming : Maradia; of : Adatoeang (b.v. in Sidenreng) of Sawitoe (in Pinrang) of Datoe of Datoek (dese is van hoger bloed; de Datoe van Loewoek is de adellijkste) of Poeang (Toradja).

Onder een Maradia komt de Papoeengang - een adathoofd van goede familie.

Karaeng (oud : Karaang) - distræctshoofd.

Katib of Katip - koster van een moskee.

Patjalla - Hoofd van de Politie in Goa.

Magang - schrijver of hulpschrijver.

H.B.A. - hulpbestuursassistent.

Z U I D - C E L E B E S .
O-O-O-O-O-O-O-O-O-O-O

ing.
ng.

Gedurende het verblijf in het toenmalige Batavia werden aan ondergetekenden voorgelegd een aantal dossiers, betrekking hebbende op een door de Raadsheer-Commissaris bij het Hoog Militair Gerechtshof te Batavia, de Luitenant-Kolonel der Infanterie K.N.I.L. J.L. Paardekooper, ingesteld onderzoek. Deze dossiers bevatten verhalen van een belangrijk aantal getuigen in de toen nog niet afgesloten zaken tegen de beschuldigten J. Stufkens, B.E. Rijborz en J.B. Vermeulen, alsmede processen-verbaal van verhoor dezer beschuldigten. Alle verklaringen hadden betrekking op beweerde excessen, die door de beschuldigten gepleegd zouden zijn bij zuiveringsacties in de afdeling Paréparé op Zuid-Celebes.

Men volledig beeld van de toestanden en acties over het gehele gebied van Zuid-Celebes vanaf de bevrijding tot aan het begin van 1948 gaven deze dossiers niet. Het mocht ondergetekenden echter gelukken, tijdens de duur van hun verblijf in Batavia tot op de voorlaatste dag toe, diverse stukken nog in handen te krijgen, waar onder een afschrift van het rapport, uitgebracht door de z.g. Commissie-Enthoven, alsmede afschriften van een aantal tussen Z.E. de Legercommandant, de Procureur-Generaal en andere gewisselde brieven en telegrammen, terwijl bij een nader doorzoeken der bergkassen op het Hoog Militair Gerechtshof de mogelijkheid ontstond, het aantal dossiers op deze zaak betrekking hebbend, tot 22 uit te breiden. Ook daarmede verkregen ondergetekenden niet de overtuiging, dat alle stukken van onderzoek nu aan hen waren ter hand gesteld, terwijl hun door de late verkrijging, de mogelijkheid ontbrak nog noodzakelijke verhoren ter nadere vaststelling van feiten af te nemen. Er zou, volgens een later aan een hunner gedane mededeling, op het Parket van het Hoog Militair Gerechtshof aanwezig zijn geweest een privé-dossier van de Procureur-Generaal, Mr. Felderhof, dat niet aan ondergetekenden is getoond en dat zich thans in handen der Regering van de Republik Indonesia zou bevinden.

Nadrukkelijk wensen ondergetekenden te constateren, dat hun alle medewerking verleend is tot het verkrijgen van een zo volledig mogelijk inzicht, zowel van de zijde van de betrokken Auditteurs-Militair, van de Auditie van het Hoog Militair Gerechtshof, als van de Staf van de Legercommandant, en dat zij de overtuiging hebben, dat het ontbreken van stukken (waaronder zeer belangrijke verhoren voor leden der Commissie-Enthoven) te wijten is geweest aan de verwarrende omstandigheden, die zich vóór de Souvereiniteitsoverdracht hebben voorgedaan. Zij kunnen het slechts betreuren, dat de waarnemend Chef der Auditie bij het Hoog Militair Gerechtshof, Mr. Mertens, aan hun verzoek om de beschikbare stukken aan hen mede te geven naar Nederland, heeft geweigerd te voldoen onder de opmerking, dat deze aan het Hof toebehoorden en in het archief van het Hof aanwezig moesten blijven. Naar het oordeel van ondergetekenden hadden deze stukken, bevattende zeer belangrijke gegevens omtrent het optreden van het K.N.I.L. en van Nederlands-Indische bestuursambtenaren, vóór de Souvereiniteitsoverdracht naar Nederland moeten zijn vervoerd.

Na een oppervlakkige kennisname van een aantal stukken, waaronder het belangrijke rapport-Enthoven, meenden ondergetekenden, dat voor het vestigen van een eigen onafhankelijk oordeel, een bezoek aan Zuid-Celebes noodzakelijk was. Op grond van de argumentatie van Zijne Excellentie de Hoge Vertegenwoordiger der Kroon, alsmede van weerstanden tegen zulk een bezoek in de kringen der Oost-Indonesische Regering (die ook reeds politieke bezwaren tegen vorige onderzoeken had geopperd), en van gebrek aan tijd, is van zulk een bezoek afgezien.

Het oordeel van ondergetekenden is dus gefond op studie van het rapport-Enthoven en op de onderzoekingen, door de Luitenant-Kolonel Paardekooper en de Officier van Justitie te Makassar Mr. A.G. Veldhuis ingesteld, voorzover de processen-verbaal aanwezig

waren, benevens op het verhoor van de Kapitein Westerling, van de Generaal-Majoor Engels, van de Heer R.J. Schäfer, voormalig assistent-resident 1ste Klasse in Bonthain, en de bespreking met de Heer Mr. P.J. Idenburg door een der ondergetekenden.

toestand

Celebes bevond zich in de dagen, waarin de gebeurtenissen voorvielen, welke het voorwerp van onderzoek onzer Commissie uitmaakten, formeel onder Nederlands gezag. Zuid-Celebes werd, na de capitulatie van Japan, door Australische troepen bezet met een zeer geringe troepenmacht. De Australische Commandant liet aanvankelijk na (om aan de Commissie niet geblaken redenen) daarbij van de hulp van Nederlandse ambtenaren het gebruik te maken, dat mogelijk was. Onder de bevolking werd van inheemse zijde het gerucht verspreid, dat de Nederlanders niet meer terug zouden keren, en dat de Amerikanen en Britten het hoogste gezag over de archipel op zich zouden nemen. Dit was de eerste aanleiding tot ongeregdheden tegen Nederlanders en Nederlands-gezinde ambtenaren.

Daarbij kwamen een aantal andere factoren. Nog op 27 Augustus 1945 hadden de Japanners de Heer Ratulangi tot Gouverneur van Celebes benoemd. Na 2 September werden alle civile functies aan Indonesiërs overgedragen, waardoor de bevolking de indruk kreeg, dat het bestuur aan hun eigen leiders zou overgaan. Daar de Nederlanders niet onmiddellijk terugkeerden, ontstond er een gezagsvacuum, terwijl de anti-Nederlandse agitatie, gesteund vanuit Java doorging. De Australiërs namen een afwachtende houding aan en lieten de rampokkers, die terreur uitoefenden tegen allen, die met de Nica samenwerkten, ongemoeid. Het gerucht ging, dat er tussen de Nederlanders en de Australiërs vijandschap was ontstaan, en dat de Nederlanders vermoord mochten worden. Toen eind October 1945 de Australische Brigade-Generaal vervangen werd door Generaal Chilton, veranderde deze houding, doch toen was het ergste kwaad reeds geschied door de mening, die bij de bevolking had postgevat en die gesteund werd door allen, die tijdens de bezetting aan de zijde der Japanners hadden gestaan, of die van de onder die bezetting ingetreden verhoudingen hadden geprofiteerd, of die van de verwarring onder de nieuwe wordende omstandigheden profijt hoopen te trekken, soms voor zich zelf, soms voor hun ideaal van zelfstandigheid. Tot de eerste dezer groepen behoorden de collaborateurs en diegenen, die in dienst der Japanners waren opgetreden of uit hun handen benoemingen hadden aangenomen, zoals een deel der politieke leiders en een aantal der vorsten, die groter macht onder de Japanse bezetting hadden gekregen. Men treft deze ook aan onder de tweede groep, naast figuren, die zich onrechtmatig hadden verrijkt met het bezit van inheemsen, en die nu de getuigen van hun handelen uit de weg wilden zien geruimd. In de derde groep behoorden teleurgestelde adellijken zoals de Karaeng Riboerane, die als Soellewatang van Tampe door een Nederlands Gerecht vóór de oorlog wegens verduistering was veroordeeld; de familie van het vrouwelijke zelfbestuurslid de Ranreng Toea, die streed tegen de zelfbestuurder de Aroe Matowa, en, wijs deze de zijde van het Nederlandse Bestuur had gekozen, dus streed tegen Nederland; de Datoe van Soeppa: Andi Abdullah Baco Masepe, de ex-Datoe van Soeppa: Andi Makkasaoe, en Andi Paweloi, die teleurgesteld waren omdat in 1939 niet Baco Masepe doch Andi Tenri tot Adatoeang van Soewitto was benoemd, terwijl Andi Makkasaoe op grond van zijn goede houding tegenover de Japanners gehoopt had, in een der zelfbesturen van Adjatapparang benoemd te worden, doch daarin de oude figuren weer zag optreden zodat voor hem geen plaats overbleef; en vrouwe Depoe, bekend onder de titel: Maradia Tobaina, die haar grote invloed als zodanig in het Balanipase rijk heeft aangewend om haar vroegere

echtgenoot Andi Baso, kleinzoon van To Kappe (die nog gestreden heeft tegen de Compagnie), onmogelijk te maken als Maradi Balaripa, wijl Andi Baso haar op grond van haar zeer gemancipeerd gedrag en haar omgang met Japanners, na de capitulatie van Japan had verstoeten; en verder: rampokkers, die vanoudsher in Zuid-Celebes talrijk zijn geweest; dan mensen die geloofden, dat vrijheid gelijk stond met afschaffing van herendiensten en belastingen, en de families die profiteerden van de -meest gedwongen - rijstleveranties ten behoeve van de elders opererende T.R.I. eenheden (welke rijst echter geheel of grotendeels met een winst van miljoenen guldens op de markt is verkocht).

De vorsten van Zuid-Celebes, en in het algemeen de adel, oefenden een grote invloed uit op hun onderhorigen, die een zeer geringe graad van ontwikkeling bezaten. Over het eerste klaagde de bondleider Mongisidi: "Zij volgen slechts hun vorsten. Indien de vorst op nationalistisch standpunt staat, gaan zij daarin met hem mee." "Indien de vorst de partij van de Nica is toegedaan, dan zijn zij ook grotendeels voor de Nica."

Over het tweede verklaarde de door Kapitein Westerling op 14 December 1946 in Makassar gevangen genomen T.R.I. Luitenant Abdul Latip (die als overtuigd nationalist door de Heer Westerling is gespaard, wijl hem geen gruwelen ten laste konden worden gelegd) tegen de Commissie-Enthoven: "Ik zie in, dat de strijd met wapens om de vrijheid hier, tengevolge van de geringe graad van ontwikkeling van de mensen en de onvoldoende bewapening, de mensen toch geen kans biedt en meer schade dan voordeel zou opleveren."

En tenslotte verklaarde de in Januari 1947 bij een landingspoging in Baroe gesneuvelde extremist Jan Soeroto, lid van de banden van de zeer beruchte Andi Sella:

- "Ik heb de strijd in Celebes bestudeerd en daarbij drie dingen bevonden:
- "I. Als ze zien, dat de mensen veel geld en goud hebben, dan worden ze meteen beschuldigd van spionage en vermoord, terwijl het niet om spionage gaat maar alleen om de zucht naar goud en geld.
  - "II. Als zij vroeger eens ruzie hebben gehad over een of ander, maar zij geen genoegdoening hebben kunnen krijgen omdat zij bang waren, beschuldigen zij nu de mensen van spionage om ze te kunnen vermoorden.
  - "III. Als ze aan iemand een sawah verpand hebben of van iemand geld hebben geleend, maar niet kunnen betalen, wel, dan wordt hij beschuldigd van spionage, opdat hij gedood wordt, terwijl zij dan hun schuld niet meer betalen.
- "Deze drie dingen zijn veel voorgekomen in Celebes."

Een eerste grote uitbarsting, en wel in Makassar omstreeks October 1945, was georganiseerd door pemoedas. De stad werd overstroomd met rampokkers uit Djenepono, Polomangkeng en Limboeng. Enige Ambonese families, bestaande uit 50 & 60 mannen, vrouwen en kinderen, zijn toen vermoord, waartegenover Ambonnesen enige "roodwitte" partijleden in Makassar vermoordden. Vermoedelijk heeft deze terreurpoging zich niet verder in Celebes doorgezet wegens het optreden van de Australische Captain Gerke, die in Bone, Senkang en Watempone zeer krachtig optrad en orde en rust herstelde. De afpersingen van de bevolking, in het bijzonder van rijst, die door de afpersers en door de door de ex-Datoes van Soepa, Andi Makkasao, opgerichte Vereniging van Indonesische Handelaren, de Sarikat Dagang Indonesia, met enorme wist in Makassar werd verkocht, gingen echter door.

Een tweede grote uitbarsting was de opstand van 22 Januari 1946 in Palompo, waarbij vrijwel het gehele Zelfbestuur duidelijk aan de zijde van de opstandelingen stond. Het lid van het Zelfbestuur, Andi Baso Lanrang, die niet meedeed, werd door de opstandelingen vermoord. Het duurde tot omstreeks medio 1946, eer deze op-

stand onderdrukt was.

Daarna traden een aantal bewegingen op, die het verzet tegen Nederland meer algemeen en minder openlijk gingen organiseren, vooral na het verbieden van de Partai Nasional Indonesia. Deze staatkundige vereniging beoogde, langs legale weg tot onafhankelijkheid te komen, doch ging na de Malino conferentie over tot terreur en intimidatie, waarbij van rampokkers gebruik werd gemaakt. Men kon zich daarvoor vrijwaren door toetreding tot de P.N.I., wat tot gevolg had, dat er in lidmaatschapskaarten van de P.N.I. een drukke handel werd gedreven, om aldus voor roof en plundering bewaard te worden. Daar de klachten over berovingen, rampokpartijen, ontvoeringen en brandstichtingen steeds in aantal toenamen, verklaarde de Lt. Gouverneur-Generaal, op voorstel van de Zuid-Celebesraad, op 10 September 1946 de P.N.I. in de residentie Zuid-Celebes "in strijd te zijn met de openbare orde."

De grootste beweging was de Lapris (Laskar Pembontak Rajat Indonesia Soelawesie), opgericht om alle vormen van verzets- en terreursorganisaties te coördineren. Zij zetelde in Polobangkeng.

Min of meer met haar samenwerkend waren:

In Pare-Pare en omstreken: de Datoe van Soeppa, Andi Abdullah Baos Masepe; de gewezen Datoe van Soeppa: Andi Makkasae; Andi Pawelloi; Aroe Djampoe en de Pabitjara van Amparita: La Soelolipoe. Een berucht bendeleider hier was Andi Salle.

In Madiena en Polawalit: Hamasalak, die verzetsleider aldaar was, en omtrent wie een bundel stukken in Batavia aanwezig was, betrekking hebbende op het afslachten van een vrouw als mata mata Nica (spionne voor de Nederlanders), welke afschuwelijke moord op zijn bevel had plaats gehad volgens die stukken. Hij bezat een eigen organisatie, de "Gapri (Gaboengan Pembontak Rakjat Indonesia 5/3/1)".

Naast deze organisatie bestond daar nog de "Kris Moeda", onder leiding van vrouwe Depos, die met Hamasalah samenwerkte.

In Baroe, Pangkadjene en Maros opereerde de "Tentara Harimau Indonesia" onder leiding van Andi Happe, terwijl in Maros nog de terreurorganisatie van de beruchte moordenaar en wapen-smokkelaar Badarra, alias Maharcedin Daeng Sitoeroe optrad.

In Makassar, Goa, Takalar en Dieneponto werkte de "Tentara Lipan Badjeng" (Het Badjengse Duzendpotenleger) onder de invloedrijke Karaeng van Polobangkang: Padjong Daeng Ngalle (of Hgalle; ondergetekenden vonden beide schrijfwijzen). Uit een tijdens een actie gevonden boek van deze organisatie, waarin eigen en aan de vijand toegebrachte verliezen waren opgetekend, bleek dat deze groep alleen al in enkele maanden 309 vijanden had gedood. Onder al deze bij name aangegeven vijanden, allen Indonesiers, bevonden zich ook kinderen.

Naast deze bande opereerde in Makassar nog de "Semoet Merah" (de Rode Mier), die zich specialiseerde in het stichten van branden, maar ook aan moord en ontvoering schuldig was, terwijl in November 1946 door van Java overgekomen jongeren (althans volgens de eerste mededeling dezer organisatie) de K.R.I.S. werd gesticht (de Kebaktian Rajat-Indonesia Soelawesie).

Deze organisaties (waarnaast nog kleinere rampokkenden opereerden) werkten met intimidatie, brandstichting, moord en ontvoering, en zulks in toenemende mate en in groter wordende groepen.

De ondergetekenden volstaan met enkele bewijzen voor het bovengestelde.

Uit een stuk van 2 Augustus 1946 van Expeditie P/111 Gebied C.28/II/x houdende: Organisatie van een expeditie naar Celebes: Doel: een geheime strijd, en getekend door: Ontwerper: Alg. Hoofdkwartier A.L.R.I., Afd. Celebes-divisie, Djohan Daeng Mangoen, wordt vermeld:

"Het doel van deze geheime strijd is door middel van moord naar vermogen versterking te brengen in de strategie en veiligheid van "de vijand" - terwijl onder 3 "Sabotage-activiteit" in punt d wordt aangegeven:

"d overal sluipmoorden te plegen op personen, die de vijand steu-

"nen."
In een uit het archief van de Baptoer buitgemaakt rapport blijkt dat deze 300 moorden heeft gepleegd in een korte periode, n.l. enkele in September 1946 en Januari 1947 en zeer vele in November en December 1946. Deze doden komen voor op twee lijsten, waarvan de eerste vermeldt: "afgemaakt onder goedkeuring van het volk en de leden omdat hij...." waarna de reden volgt en wel in de meeste gevallen: "spion was", in andere echter: "werd beschouwd als" of "was te beschouwen als" spion. Op de tweede lijst ontbreekt de vermelding der goedkeuring door het volk en de leden. Er komt daarop zelfs een vermoorde voor wegens het vervoer van levensmiddelen naar Makassar.

Onder de doden is een jongen van 14 jaar; een "manspersoon Batje, kampong Tanstoea, oud 10 jaar, afgemaakt door de heul L.D. Tompo, aangezien hij als spion van de vijand en verrader altijd logies en kost verstrekte aan de Nica-soldaten"; een jongere van Sangging, oud 13 jaar, afgemaakt door de Tarowanggroep omdat hij een vijandelijke spion en verrader was"; "de manspersoon Ladja en diens twee kinderen uit kampong Ag. Djene, Patalasaang, omdat hij spion en verrader was".

Op een lijst van 481 door de extremisten in de afdeling Djeno-ponte tussen Juli 1946 en Juli 1947 vermoorde personen komen, voor zover de leeftijd is aangegeven, voor: één van een jaar; één van anderhalf jaar; één van 7 jaar; drie van 8 jaar; twee van 9 jaar; twee van 10 jaar; twee van 14 jaar en acht van 15 jaar. Hanzah, patjalla van het zelfbestuur van Goa, Soenggoemisa, verklaarde op 13 Juli 1947, na melding te hebben gemaakt van de eerste moord in Batosa, op de kapala van Batosa gepleegd, over de terreur het volgende: "In October (nl. 1946) werden 8 mensen van de politiekampong in "Limboeng onthoofd en "ditjingtjant". Tussen October en Januari zijn 123 moorden gepleegd, waaronder ook vrouwen en baby's. Ze begonnen van Polombangkang uit. Een andere bende werkte van hieruit in de richting van Polombangkang. In September 1946 is vermoord de Gelarang van Pantjambang op weg naar Malino. Hij is met zijn hele familie, 18 mensen, uitgemoord (doodgeschoten en doodgestoken). Wij gingen er heen en werden beschoten. Een nieuwe Gelarang werd aangesteld en op 26 December werd deze nieuwe Gelarang met zijn hele familie vermoord: 7 mensen (ook kinderen). Ik heb zelf ook eens het lijk gezien van een zwangere vrouw: hoofd, armen en benen waren afgehakt en met een bamboe door de buik was het lijk opgehangen aan een boom..... De meeste moorden zijn gepleegd in Malakadji. In kpg. Kandjilo is een put ontdekt met 80 koppen. De adjunct Djaksa heeft deze gezien. Gisteren is weer een lijk in een put ontdekt. Gegevens komen nu nog steeds binnen. In dit ressort zijn minstens 500 mensen gedood door extremisten."

Op 17 December 1946 werd de aspirant-controleur J. Westhof, uit Malino, toen hij het terrein in was om textiel uit te delen, door 60 man overvallen en met blanke wapens vermoord. Volgens het situatierapport waren er aanwijzingen, dat deze moord was geïnsceueerd door de Hoofdbestuursambtenaar van Malino: A. Magarangi en de Aroe van Pao: Baso Makoempelle, terwijl ook de Karaeng van Parigi was ingeschakeld. De eerste zou een volledige bakentenis hebben afgelegd. Hij was beschermheer van de Kris Moeda.

De controleur van Pinrang, de Heer T, de Koning, heeft in zijn verhoor door de Commissie-Barendrecht (pl. v. v. Voorzitter van de Commissie-Enthoven) uit de verschrikkelijke moordverhalen der inheemse bevolking in zijn gebied enige hartverscheurende staaltjes vermeld.

De Kapitein Horsthuis uit Bonthain rapporteerde aan de genoemde Commissie:

"In Tolo zijn, naar de Djannang van Parigi mij mededeelde, circa 20 mensen geslacht als karbouwen en hun lijken zijn in de rivier geworpen. De normale wijze van ter dood brengen was, het slachtoffer op de grond leggen (of vasthouden) en hem de hals afsnijden met een badik (dolkmes)."

En verder: "In Gentarang, Boeloekomba, zijn in ongeveer drie weken tijds (Dec. '46 tot Jan. '47) circa 200 moorden gepleegd. 93 Slacht-

Fleng

"offers zijn bij name bekend; de anderen, mensen van buiten Boeloem-
"komba, zullen wel altijd onbekend blijven, o.a. padisnijdens en pa-
"distampers uit Djenepono, die onderweg werden overvallen."

En de controleur J. Swartz uit Beeloekomba, verklaarde aan deze
Commissie o.m.: "Aboe Bakar, verdacht van moord en uitlokking van
"moord, verklaarde dat zij aan de mensen, die zij verdachten Mata Ma-
"ta Nica te zijn, onder meer vroegen of zij wel eens boter hadden
"gegeten. Bij bevestigend antwoord werd aangenomen dat ze schuldig
"waren."

De Karaeng van Tanete, I Nodjeng, rapporteert 20 vermoorden in
zijn ressort, en bovendien nog 7 (2 vrouwen, 4 kinderen en een kar-
bounenhoeder) levend met hun huis verbrand.

Het Bestuurshoofd van Takalar, Mappasolong, telt tot en met No-
vember 1946 104 vermoorden in Polomhengkeng, 14 in Takalar en 80 in
Galesong, waaronder weder op de schrikkelijkste wijze gedoden.

Salela, de hoofdposthuiscommandant te Soenggeeminasa, vertelt
naast moorden (waaronder 3 jongetjes van 7 jaar, alle doodgeschoten-
nen) van verkrachting van 2 meisjes van 11 en 15 jaar.

Tenelotta vermeldt het rapport Enthoven aan de hand van door
Adatgemeenschapshoofden verstrekte gegevens over de periode Juli
1946 t/m Juni 1947: 1210 door extremisten vermoorde personen, met
408 vermisten en 300 ontvoerden, met de mededeling, dat de cijfers
vermoedelijk hoger liggen, daar niet alle gevallen zijn gerapper-
teerd, en dat aangenomen moet worden, dat de vermisten en ontvoerden
grotendeels tot de categorie vermoorden moeten worden gerekend.
Het aantal bekend geworden rampokgevallen bedraagt 2661, terwijl
555 gevallen van brandstichting zijn gemeld.

Het Bestuur bevond zich tegenover een toestand van volslagen
anarchie in Zuid-Celebes, waartegenover de te geringe macht van het
K.N.I.L. niet met succes kon optreden, zulks te meer niet, omdat de
eenvoudige bevolking, die rust verlangde, zich voor een zeer moeilij-
ke keus zag gesteld. Weigerde zij hulp aan de z.g. extremisten, dan
werd zij bedreigd met moord, plundering en verbranding van haar be-
zittingen. Verleende zij hulp, dan werd zij bedreigd met gevangen-
neming door het Nederlandse Gezag, waarbij in de regel goed voedsel
werd verstrekt en de gevangenschap toch weer na korter of langer
tijd zou eindigen. Zij koos dus in de regel de weg van het minste
kwaad voor zichzelf.

De Heer Mr. Bernard Jan Lambers, in 1946 Hoofdamtenaar ter be-
schikking van de Procureur-Generaal voor de gebieden buiten Java,
tekende de situatie op Zuid-Celebes in de volgende bewoordingen:
"De terreur bereikte Nov.-Dec. 1946 zijn hoogtepunt. Aangezien
"na de opheffing van de Staat van Oorlog en Beleg in Juli het
"middel van internering -> aggezien van de exorbitante rechten ->
"en andere bevoegdheden van het militair gezag, niet meer ter be-
"schikking stonden, trachtte men dit manco te omzeilen langs de
"weg van toepassing van adatregelom in de gebieden met zelfbe-
"stuursrechtspraak, langdurige politionele aanhouding, arrest van
"de auditeur militair, een soort quasi-krijgsgevangenschap, verbo-
"den van vergaderingen enz. Dit alles kon de terroristische
"kracht niet breken, terwijl de grens tussen terroristische en on-
"misdadige politieke actie vaak moeilijk te trekken en bijna nim-
"mer bewijsbaar was. De gehele algemene politieke constellatie en
"onvoldoende troepenmacht om voldoende bescherming aan de kam-
"pongs te geven alleen reeds, maakte legaal militair-politionele
"zuivering onmogelijk. Onvoldoends beschermd, week de bevolking x
"voor de terreur en schaarde zich ook daar, waar vrijheidsverlan-
"gen geen rol speelde, achter Javaans rood-wit. Doch ook al waren
"deze factoren gunstiger geweest, waar was het civiele gezag aver-
"volging- en rechtspraak apparaat? Ter hoofdplaats Makassar was
"langzamerhand wel een enigszins betrouwbare politionele kern ge-

"organiseerd. Naar buiten Makassar? En de vervolging en recht-
"spraak? Een auditeur militair tevens officier van Justitie met
"enkele subtituten, overkropt met opstandszaken en zaken van oor-
"logs misdadigers en collaborateurs. Landrechters, die zonder le-
"vensgevaar lang niet overal in het binnenland konden komen, waar
"overigens ook geen bestaande rechtspraakapparatuur aanwezig was.
"Een krijgsraad, waarvan de samenstelling en de bijeenroeping tel-
"kens grote moeilijkheden gaf. Kortom, zelfs voor niet-bijzondere
"omstandigheden een ontstellend tekort aan ambtelijke apparatuur
"en aan personeel.
"Daartegenover een welbesluten Republikeinse kern, gerugsteund
"door Java, waar tegenover althans de schijn van democratie moest
"worden opgehouden. Nimmer kon een der beide uiterste mogelijkhe-
"den: aanvaarding van een Republikeinse bestuur in Zid. Celebes, of:
"verbod van alle Javaans gerichte Republikeinse politieke actie
"en propaganda, gaaf als politieke richtlijn worden aangenomen.
"Tegenover een noodzakelijkerwijze onmachtig R.V.D. propaganda-
"apparaat, een hartstochtelijke persoonlijke propaganda in bijna
"elke kampong door rood-wit en de mogelijkheid van de Javaanse
"radiostem tot in de verst gelegene streken. Tegenover pogingen te
"tot herstel en handhaving van orde, welbewust als politiek middel
"benutte terreur in de ergste vorm. Eind November 1946 was het
"zover, dat men aan Nederlanders zijde zich zelfs in Makassar ern-
"stig bezorgd moest maken over eigen leven!"

Ondergetekenden stemmen, op grond van de zeer vele door hen ge-
lezen verklaringen, van Nederlanders en van in Zuid-Celebes wonen-
de inheemsen, met dit oordeel volkomen in. Zij voegen er nog aan
toe, dat het blijken die verklaringen voorgekomen is, dat gevangen-
genomen en in een gevangenis ingeleverde terreurdaders door een
vreesachtig gevangenis-directeur weer op vrije voeten werden ge-
steld, waarop na de terugkeer dezer bevrijden op verschrikkelijke
wijze wraak werd geoefend aan diegenen, die door hun aanwijzingen
tot de arrestatie hadden bijgedragen of er op enigerlei wijze bij
betrokken werden geacht, en aan derzelver families, ascendenten
inbegrepen. Daardoor sloeg de bevolking tegenover het gezagsapparaat
nog meer toe.

het over-
eg over
e nemen
maatregel-
en.

Omstreeks het midden van November 1946 begaf de toenmalige
Troepencommandant Grote Oost en Bornao, de Kolonel K.N.I.L. Hendrik
Johannes de Vries, zich te samen met Dr. C. Lion Cachet, toenmalig
Resident van Zuid-Celebes, naar Batavia om de ernst van de toe-
stand in Zuid-Celebes onder de aandacht te brengen van de autori-
teiten in Batavia en om middelen te vragen, om aan de steeds toe-
nemende terreur het hoofd te bieden.

Op of omstreeks 16 November 1946 (indien de verklaringen van
Vermeulen over zijn vertraktatum juist zijn, moet dit op 14 Novemb-
ber zijn geweest) had een bespreking plaats ten paleize van de
Luitenant-Gouverneur-Generaal Dr. van Mook, waarbij in elk geval
aanwezig waren de Heer van Mook, de leden van de Commissie-Gener-
aal, de Legercommandant, Dr. Hoven, de Kolonel J.H. de Vries en Dr.
C. Lion Cachet (verklaring van Dr. Lion Cachet voor de Raadsheer-
Commissaris Ovrste J.L. Paardekooper). In deze bespreking werd be-
sloten, dat er eenheden van de Koninklijke Landmacht naar Zuid-
Celebes zouden worden gedirigeerd, dat de Staat van Oorlog zou wor-
den afgekondigd, en dat het D.S.F. (Detachment Speciale Troepen)
naar Zuid-Celebes zou komen onder commando van de Kapitein Wes-
terling (aldus de Kolonel de Vries). De Kolonel de Vries meent
zich te herinneren, dat op deze vergadering gesproken is over
"noodrecht" - de Heer Lion Cachet verklaart: "Op de vergadering
is niet gesproken over noodrecht".

Verder op de dag hadden beide bezoekers uit Celebes reeds een
bespreking gehad op het Algemeen Hoofdkwartier, waarbij door de
Leger-Commandant aan de Kolonel de Vries was medegedeeld, dat be-
halve de gewone troepen ook het D.S.F. zou worden gezonden. Kolo-

nel de Vries zou tegen dit laatste bezwaar hebben gemaakt (aldus Dr. Lion Cachet).

De Leger-Commandant heeft blijkbaar direct voorbereidende maatregelen getroffen en met de Directeur C (centrale Opleiding), de Generaal-Majoor Engles, de zaak besproken, of hij heeft dit gedaan onmiddellijk na de bespreking ten paleize. Immers het D.S.T. welks opleiding nog niet geheel was voltooid, stond onder Commando van deze Generaal-Majoor. Op 14 November 1946 toch heeft de toenmalige 1ste Luitenant R.P.P. Westerling, als Commandant Speciale Troepen, aan de onder-Luitenant der Artillerie J.B. Vermeulen de orders verstrekt voor de "Operatie-Samba" waarbij deze naar Celebes werd uitgezonden met twee groeppen wel een groep A, reizende in burgerkleding, sterk in totaal 8 man, en een groep B, sterk 12^{man} man, reizende op de gebruikelijke wijze. De opdracht luidde: "Uw afdeling worden verzocht een inlichtingendienst op te bouwen, zodat de Commando bij aankomst, actie kan voeren op Uw gegevens".

De afdeling mocht zelf geen actie voeren, met uitzondering van het geval van zelfverdediging. Aan de deelnemers moesten de volgende principes worden ingeprent:

- "1. Een neutrale houding ten opzichte van de tegengestelde politieke meening van Hollanders en Indonesiers.
- "2. Alle onbillijkheid en slechtheid bestrijden.
- "3. Alle mogelijke steun en samenwerking verlenen voor het vestigen van vrede en orde en het brengen van de economische toestand op een hoger plan.
- "4. Armen en onderdrukten helpen zonder onderscheid van ras.
- "5. De gemeenschappelijke vijand, de Japanner, bestrijden, welke nog steeds tracht desorganisatie en corruptie te doen bloeien door als leiders van extremistenbendes op te treden.
- "6. Er absoluut zeker van zijn dat rapporten, welke het Commando bereiken, waar en betrouwbaar zijn en niet gebaseerd op fantasie of persoonlijke gevoelens."

Gegevens dienden te worden verzameld omtrent de stemming onder de bevolking, en in het bijzonder de namen en andere bijzonderheden omtrent moordenaars en extremistenleiders. Daartoe moesten personen naar verschillende plaatsen uitgezonden worden.

Aan het slot werd vermeld:

- "N.B. In geen geval zal eenig Nederlandsche Autoriteit op dit moment op Celebes aanwezig zijn met Uw werk mogen inlaten.
- "Mocht dit toch plaats vinden meld dit dan onmiddellijk aan het Algemeen Hoofdkwartier-Commando Batavia."

Op 15 November 1946 vertrok de Olt. Vermeulen naar Makassar, vergezeld van 6 man D.S.T., n.l. 2 Chinezzen en 4 Indische jongens. Hij ontdekte, dat het uiterst moeilijk was om berichten te krijgen en bezocht persoonlijk Soenggoeminasa, het Polombangkenggebied (waar hij de haard van het verzet vond), Malino, Djenepono en Malakadji. Ook zijn mannen zwermden uit. Daardoor kreeg hij belangrijke gegevens, die hij de Kapitein Westerling bij diens aankomst met de gehele troep (groot 130 man) op 5 December 1946, ter hand stelde.

De bevels-
houding en
opdracht
Westerling.

Westerling verklaart, dat zijn directe Chef was de D.C.O., de Generaal-Majoor Engles; dat hij operationeel stond onder de C.G.S., de Generaal-Majoor Buurman van Vreeden, en dat hij rechtstreeks verantwoording verschuldigd was "aan de Terr. vvs. Tp. cdt G.O.B. de Kolonel de Vries" en bovendien de troepen van Zuid-Celebes ter beschikking had voor zijn operatiën.

De Kolonel de Vries verklaart, dat hij Westerling, na diens aankomst te Makassar, de opdracht heeft gegeven de omgeving van Makassar te zuiveren en de terreur te breken. Hij heeft Westerling niet gezegd, wat "het noodrecht" (waarover hijsronder) precies inhield en op welke wijze hij dit noodrecht moest toepassen. Hij was van mening, dat dit hem duidelijk was.

Hiermede schijnt hij een bevels-verhouding tussen hem en Westerling te bevestigen. Westerling verklaart nog nader, dat hij in Makassar een plan van actie voorgebracht heeft bij de Kolonel de Vries, doch tegen hem niet gezegd heeft, op welke wijze hij zou trachten rust en orde, recht en vrede te herstellen.

En de Kolonel de Vries verklaart dan later, dat Westerling rechtstreeks onder zijn commando is opgetreden, zulks in gevolge opdracht van de D.C.O., de Generaal-Majoor Engles. Westerling's troep en deze zelf zijn niet onder commando van de troepencommandant van Zuid-Celebes gesteld. "Taak en opdracht van de D.S.T. werden door mijn hoofdkwartier en staf (H.G.O.B.) verzorgd onder "mijn supervisie en in samenwerking en overleg met het Troepen-commando Zuid-Celebes" - aldus Kolonel de Vries.

De opdracht, om zich naar Makassar te begeven is Westerling verstrekt door de meergenoemde D.C.O., Westerling verklaarde, dat die opdracht was: "doorgaan met opleiding van de Speciale Troepen. Het terrein in Zuid-Celebes was beter geschikt voor oefeningen." Dit was zijn eerste verklaring. Westerling zei daarbij, dat er niet officieel over terreur was gesproken en dat hij noch officieel noch officieus opdracht had gehad om daaraan een einde te maken, maar deze opdracht heeft gekregen toen hij eenmaal aan de gang was. Verder, dat de Kolonel de Vries zijn fiat heeft gegeven na de eerste zuiveringsactie en alleen zei, niet te overdrijven, d.w.z. niet te veel mensen dood te schieten. Westerling weigerde nadrukkelijk, zijn superieuren in te schakelen en nam de verantwoordelijkheid voor het gebeurde op zich. Hij had veel rapporten over Celebes gelezen en wist, hoe Celebes was.

In een tweemaal telkens gedurende enkele uren gevoerd rustig gesprek met ondergetekenden in Bandoeng, verklaarde Westerling eveneens, dat hem niet met zoveel woorden was opgedragen om te doen wat hij in Zuid-Celebes heeft gedaan. "Waar", voegde hij er toe slotte aan toe, "als men U als Reserve-Officier, Uw opvattingen en methodes kennende, naar zulk een gebied stuurt met de opdracht de orde te herstellen, wat concludeert U dan daaruit? De Generaal-Majoor Engles kende mijn opvattingen en methodes en gaf mij de opdracht er heen te gaan en voor orde te zorgen. Toen wist ik, na wat ik te doen had."

De lezing van de Heer Westerling, die nimmer bij zijn verhoren de feiten heeft trachten te verdoezelen, en die op ondergetekenden in zijn verklaringen een betrouwbare indruk maakte, komt hun aanmerkelijk voor. Men had Westerling met zijn D.S.T. Men had hem in actie gezien. Het is mogelijk, dat Westerling zijn "methode" reeds op Java of elders had toegepast, ook al zijn daaromtrent aan de ondergetekenden geen feiten bekend. Het was, naar het oordeel van enige hoge leidinggevende personen, in Celebes nodig op te treden onder hantering van een zeker "noodrecht" of "nood-standrecht". Men meende in Westerling de zeer bijzonder daartoe geëigende figuur te vinden: een goed commandant, die zijn troep in de hand hield; kalm, wel overlegend en met een groot gevoel voor rechtvaardigheid. Ook op ondergetekenden maakte de Heer Westerling deze indruk, al moesten zij er aan toevoegen, dat hij naar hun oordeel slechts in een ondergeschikt troepencommando op zijn plaats was, dat hij alle politieke visie bleek te missen, en dat zijn grootste kwaliteiten lagen in zijn gaven als leider van een troep in het gevecht, waarbij een direct contact met die troep mogelijk was. M.a.w. een uitstekend en betrouwbaar compagniescommandant, zich bewust van zijn verantwoordelijkheid en deze ook volledig aanvaardende - maar niet geheel aangepast aan Westerse begrippen. Dit bleek o.m. uit zijn verklaring omtrent het ook door ondergetekenden onderzochte geval van zijn ordonnans Syaranamual, die beschuldigd werd van verkrachting en moord. "Had ik direct de schuld van Syaranamual kunnen vaststellen, dan had ik hem in de kampong zelf doodgeschoten" verklaarde de Heer Westerling. Toen ondergetekenden hem er op wezen, dat ook deze man er recht op had door een voor hem geldend gerecht gehoord te worden, deelde hij mede, dat een vaststaand misdrijf, terwille van de indruk bij de inheemse bevolking en haar gevoelen van rechtvaardigheid, ter

plaats door de commandant direct moest worden bestraft - en dit ook met het oog op de discipline in eigen troep.

Het is dus aannemelijk, dat aan Westerling een zeer summiere opdracht is gegeven, wijs men, wist wat men van hem kon verwachten. Echter vermenen de ondergetekenden, dat er hetzij te Batavia, hetzij te Makassar, toch met hem over iets meer gesproken moet zijn dan alleen een voortgaan met de opleiding van de Speciale Troepen of een herstel van de orde, gezien Westerlings eigen verklaringen over het "noodrecht".

Ten aanzien van de Generaal-Majoor Engles valt te constateren, dat diens verantwoordelijkheid eindigde met het stellen van het D.S.T. (operationeel) onder commando van de Kolonel de Vries, wat ook verder zijn opvattingen en bedoelingen geweest mogen zijn, daar generlei bewijs voorligt van een meer gepreciseerde order zijnerzijds omtrent de toepassing van bepaalde methodes.

Men kan slechts betreuren, dat noch in de bespreking ten paleize, noch in de daarop gegeven opdrachten aan Westerling, hetzij door de Generaal-Majoor Engles, hetzij door de Kolonel de Vries, meer omlijnde en schriftelijk vastgelegde bevelen zijn uitge-reikt. Bij de Generaal-Majoor Engles is dat nog te begrijpen, daar deze een troep aan de bevelsmacht van een ander afstond. Bij de Kolonel de Vries komt dit naar op een accepteren van wat men de "methode-Westerling" noemde.

"noodrecht"

Wie de term "noodrecht" heeft uitgevonden, is niet met zekerheid vast te stellen. In de verklaringen, door de betrokkenen op latere data afgelegd, komt de term telkens voor om aan te duiden een geheel van zeer exceptionele bevoegdheden, aan betrokkenen nadrukkelijk, of naar humanering, verleend. Een officieel gebruik van het woord vindt men voor het eerst in een telegram van 6 Januari 1947 van de Heer Procureur-Generaal, waarin hij de methode-Westerling goedkeurt en deze noemt "een in noodrecht gegronde militaire actie". (Zie de zeer geheime nota ter orientatie voor de Procureur-Fiscaal bij het Hoog Militair Gerechtshof te Batavia d.d. 12 Augustus 1949 van de Raadsheer-Commissaris J.L. Paardekooper).

In een telegram van T.P.C.Zd.-Col. naar C.D.T. Inf. XV en XVII d.d. 1 Februari (1947) wordt gesproken van "standrecht" in deze bewoordingen:

"Toepassing standrecht als eerder besproken door C.S.A.H.K. beperkt tot bepaaldelijk door Tr.T.P.C. aan te wijzen officieren die door bedachtzaamheid e.d. daartoe geschikt stop-verzoeken opgave geschikte officieren e.q. zeer geselecteerde hogere onderofficieren stop anderen eventueel te-gekende bevoegdheid ontnemen einde."

Een brief van de Troepencommandant R.Z.C. te Makassar, de Overste H.J. Veenendaal, aan de Terr-Tpc G.O.B. te Makassar, de Kolonel de Vries d.d. 5 Februari 1947 onder no. 118/C/Zeer geheim gezonden (welke brief overigens als onderschrift draagt: Makassar, 6 Februari 1947, Gezien en accoord de Terr, tevens Troepencommandant G.O.B. w.g. H.J. de Vries, Kolonel) luidt:

"Ter voldoening aan Uw opdracht enige officieren voor te dragen door bedachtzaamheid e.d. geschikt voor het toekennen van de bevoegdheid om in samenwerking met een ver-trouwde hadatshoofd, dan wel districtshoofd, het standrecht toe te passen, moge ik de navolgende officieren in aanmerking brengen:

" Inf. XV	Maj. Stufkens J.
" "	Kap. Rijborz B.E.
" "	Kap. Fuchter H.
" "	Luit. Riepma D.M.
" Inf. XVI	Maj. Dom R.M.
" "	Kap. Korinth O.A.L.
" "	Kap. Horsthuis G.J.
" "	Kap. v. Cortmerassen T.C.W."

Uit het hier geciteerde telegram moet worden afgeleid, dat de Kolonel de Vries (of wellicht iemand namens hem) een bespreking over dit standrecht of de toepassing ervan met de Overste Veenendaal heeft gehad, en uit de brief volgt, dat daarbij gesproken is over een noodzakelijke samenwerking met een Hadatshoofd of districtshoofd bij de uitoefening ervan, wat men toch bij het onderstandrecht bedoelde optreden niet kent.

Bij zijn verhoor voor de Raadsheer-Commissaris op 4 Juni 1949 verklaarde de Kolonel de Vries:

"Ik heb Westerling niet gezegd, wat het noodrecht precies inhield en op welke wijze hij dit noodrecht moest toepassen. Ik was van mening, dat dit hem duidelijk was. Na zijn aankomst heb ik hem de opdracht gegeven de omgeving van Makassar te zuiveren en de terreur te breken. De toepassing van noodrecht hield in dat personen schuldig aan ernstige terreurisdrijven ter plaatse in een versnelde procedure terecht konden worden gesteld. De bevolking van een bepaalde kampong of kampongcomplex werd bijeengegreden, de terreurisdadigers werden eruit gehaald, met behulp van inlichtingen van de inlichtingendienst of spionnen en op aanwijzingen van de bevolking werd de schuld vastgesteld en kon de betrokkene na schuldig te zijn bevonden worden terecht gesteld. Alleen terreurisdadigers, bendeleiders en diegenen in het algemeen, die de aanzetters waren tot het plegen van terreurisdaden, als moord, grote rampok en dergelijke misdrijven, mochten met toepassing van noodrecht worden geëxecuteerd. Vrouwen ook al waren zij djahats, mochten niet worden geëxecuteerd, zij mochten uiteraard indien daartoe aanleiding bestond wel gevangelijk worden weggevoerd. Het louter in bezit hebben van grijsgroene kleding, lidmaatschapkaarten van subversieve organisaties en insignes was niet voldoende om tot het executeren over te gaan. De betrokkenen moesten misdrijven hebben gepleegd of aanstichters tot misdrijven zijn geweest. Het noodrecht mocht worden toegepast niet door de hele D.S.T. doch door Westerling en Vermeulen alleen, die bij de uitoefening gebruik mochten maken van de D.S.T. militairen. Westerling is rechtstreeks onder mijn commando opgetreden, zulks ingevolge opdracht van de D.C.O. generaal-majoor Engles. Zijn troep en hijzelf zijn niet onder commando van de troepencommandant van Zuid-Celebes gesteld. Er bestond uiteraard wel samenwerking tussen Westerling en de diverse infanterie-commandanten. Taak en opdracht van de D.S.T. werden door mijn hoofdkwartier en staf (H.G.O.B.) verzorgd onder mijn supervisie en in samenwerking en overleg met het Troepencommando Zuid-Celebes. Ik teken ten overvloede aan dat mijn gebied als Trg/Tpnc. Grote oost en Borneo behalve het Troepencommando Zuid-Celebes nog zeven andere Troepencommandos omvatte. Het noodrecht hield ook in, dat djahats aan terreurisdrijven, die kortere of langere tijd in een gevangenis hadden gezeten, konden worden terechtgesteld. Dat deze personen nog niet dadelijk ter plaatse waren geëxecuteerd, hield veelal verband met de omstandigheid, dat niet direct voldoende bewijzen aanwezig waren van het volgens de adat "des doods" schuldig zijn. Opgemerkt wordt dat volgens begrippen van de bevolking dergelijke personen ter dood moesten worden gebracht. Geschiedde zulks niet dan nam men aan dat zij voor kortere of langere tijd zouden worden gevangen gezet om daarna naar hun kampong terug te keren en zich op de goedwillenden en aangevers te wreken. Het noodrecht was feitelijk een ter plaatse gehouden versnelde rechtspraak en executie na schuldig bevinding.

"Het verbranden van kamponghuizen waarin discriminerende goederen waren gevonden als handgranaten, munitie en dergelijke was toegestaan. Ook woningen waar vergaderingen van rampokkers werden gehouden en welke meestal werden bewoond door een terreurisdadiger zelf, konden in brand worden gestoken. Deze woningen waren veelal afgelegen of bevonden zich in geheel of ten dele verlaten kampongs. Ook woningen waaruit de mili-

"tairen werden beschoten werden veelal als schrikwekkend voorbeeld verbrand. Toen de omgeving van Makassar voor een groot deel was gezuiverd en nodig was gebleken, dat ook in het Parése op gelijke voet zou worden opgetreden, heb ik last gegeven, dat de D.S.T. daarheen zou gaan. Door Kapitein Westarling kon i.v.m. de afwikkeling van zaken in de omgeving van Makassar in de aanvang slachte een gedeelte van de D.S.T. naar het Parése worden gedirigeerd. Als commandant van dit deel werd de ondercommandant Olt. Vermeulen hiervoor aangewezen. Dit onderdeel kreeg een bepaald afgerond gebied ter zuivering. Ik heb de regeling van de bevelsverhouding tussen Stufkens en Vermeulen aan Veenendaal overgelaten. Het was zo geregeld als U mij met stuk gemerkt rood G. aantoont. Stufkens bleef medeverantwoordelijk echter voor al wat in zijn Bataljonsvak voorviel en hij was natuurlijk als meerdere verplicht in te grijpen en zulks zeker te rapporteren."

Op de vraag, hoe dit noodrecht bekend is gesteld aan de bepaald ter toepassing ervan aangewezen officieren verklaarde de Kolonel de Vries:

"Ik heb dit overgelaten aan de Troepencommandant Zuid-Celebes. Ik heb zelf niet nader dit noodrecht gepreciseerd, noch op een of andere wijze ter kennis gebracht aan betrokken officieren, hoe dit noodrecht diende te worden uitgeoefend. Hetgeen onder noodrecht werd verstaan en de toepassing daarvan waren trouwens meermaals bij besprekingen in behandeling gekomen."

En op de vraag, hoe de Majoor Stufkens kon weten wat noodrecht inhield, verklaarde hij:

"Dit moet Veenendaal Stufkens hebben medegedeeld. Veenendaal kon heel goed weten, wat noodrecht inhield, daar er talloze besprekingen geweest zijn, die over dit onderwerp zijn gehouden. Als men nu zegt, dat men nimmer precies geweten heeft wat noodrecht inhield, waarom heeft men dat dan nimmer gevraagd toen de opdracht werd gegeven om noodrecht toe te passen en wat een dergelijke opdracht inhield....."

Dr. C. Lion Cachet, toenmalig resident van Zuid-Celebes, verklaarde voor genoemde Raadsheer-Commissaris, dat hem niet bekend was, welke autoriteit het noodrecht had verleend, en dat hem nooit een omschrijving was gegeven van aard en omvang van het noodrecht. Wel verklaarde hij in hetzelfde verhoor ook:

"Het doodschieten van gevangenen was n.m.m. niet in noodrecht inbegrepen."

Blijkbaar had deze getuige dus voor zichzelf daarvan wel een beeld gevormd, hetgeen bij een man van zijn verantwoordelijkheid ook moeilijk anders kan, terwijl hij toch ook enige malen aan besprekingen over verlening van exceptionele bevoegdheden heeft deelgenomen.

Overigens weigert hij enige verantwoordelijkheid te aanvaarden zoals blijkt uit de woorden:

"Wel ben ik van mening, dat hij, die belast is met de toepassing van dat recht" (n.l. het noodrecht), "uitsluitend hiervoor verantwoordelijk is. Dit ligt in de aard van het noodrecht opgesloten. Ik onderscheid dan bij de uitoefening van het noodrecht door militairen drie categorieën. Onder de eerste categorie zou ik willen verstaan, die gevallen die behoren tot de "normale" uitoefening van het noodrecht. Dit zijn de gevallen waarbij met aanzekerheid grenzende waarschijnlijkheid is vastgesteld, dat betrokkene schuldig is. Een overtuiging die verkregen is uit bewijstukken en getuigeverklaringen. De persoon op wie dit "normale" noodrecht wordt toegepast is hij, die tijdens een actie in handen van het leger is gevallen. Dergelijke personen noem ik geen civiele gevangenen."

De tweede categorie zijn de gevallen, die ik zou willen omschrijven als gevallen, waarop het noodrecht ongeoorloofd is toegepast. Dit zijn die personen, die wel in ernstige mate

"schuldig zijn aan terreurmisdrijven, doch die reeds aan justitie en bestuur zijn overgegeven. Wel heeft de executant nog sterker dan bij de eerste categorie de overtuiging dat de betrokkenen schuldig is, immers zijn bewijsmateriaal kan veel beter zijn, doch het blijft echter ongeoorloofd, omdat de overdracht van gevangenen aan justitie en bestuur moet impliceren dat geen noodrecht zal plaats vinden.
"De derde categorie is het complex van gevallen, waarbij kennelijk excessen hebben plaats gevonden en waarbij de grenzen van het "normale" noodrecht duidelijk zijn overschreden. Hier worden derhalve mensen, waarvan niet is vastgesteld, dat zij schuldig zijn aan enig misdrijf, geëxecuteerd. Het is derhalve ongeoorloofd, ook willekeurig en misdadig."

De getuige geeft dus niet een definitie van noodrecht; hij neemt aan, dat er "normaal noodrecht" bestaat, en omschrijft een voorwaarde, waaraan iemand moet voldoen om onder dit noodrecht te vallen alsmede de grondslag der "overtuiging van schuld", verkregen uit bepaald aangewezen acta, en onderscheidt daarbij degenen, op wie het noodrecht is toegepast, in drie categorieën, en wel:

- a. degenen, die tijdens een actie in handen van het leger zijn gevallen. Deze noemt hij geen civiele gevangenen en kennelijk mochten deze worden doodgeschoten, indien hun schuld met een zekerheid grenzende waarschijnlijkheid uit bewijsstukken en getuigenverklaringen was vastgesteld;
- b. overige ernstig schuldige gevangenen, die reeds in handen van justitie en bestuur zijn;
- c. degenen, wier schuld aan enig misdrijf niet is vastgesteld. De categorieën b. en c. mochten dan niet op grond van het noodrecht worden neergeschoten.

Dit is dus een zeer formele onderscheiding van twee soorten gevangenen, waarbij de vraag der directe executie zonder rechterlijk vonnis wordt beslist door het ambtelijk karakter van de arresterende autoriteit en zelfs, na inlevering door die autoriteit in een gevangenis, door het niet onmiddellijk instellen van een politie- of justitie-onderzoek tegen hen.

Ondergetekenden wijzen er op, dat Dr. Lion Cachet aanvankelijk bij zijn verhoor heeft verklaard, dat hij op een bespreking te Pará-Pará, gehouden op 19 Januari 1947, "geen verschil (heeft) gemaakt tussen civiele en militaire gevangenen, omdat de algemene regel geldt, dat militaire gevangenen aan de Justitie moeten worden overgegeven." Dat hij bij het woord "militair" niet gedacht heeft aan de status van de gevangene, als behorende tot enige militaire organisatie, doch ook toen aan het karakter van de arresterende autoriteit, valt af te leiden uit het feit, dat deze verklaring is afgelegd naar aanleiding van de bespreking over het executeren van 23 personen, door de militaire autoriteiten gevangen genomen, te Pará-Pará gevangen gezet en op 14 Januari 1947 aldaar op de autobusstandplaats door het D.S.T. onder leiding van de Onderluitenant Vermeulen zonder rechterlijk vonnis geëxecuteerd.

Overigens verklaarde de Heer Lion Cachet later weer, dat hij meende zich te herinneren, dat tegen deze 23 z.g. Pará-Pará gevangenen reeds een politie-onderzoek was aangevangen, zodat zij onder de categorie "civiele" gevangenen vielen.

De Luitenant-Kolonel Infanterie K.N.I.L., H.J. Veenendaal, op 19 April 1949 door de Raadsheer-Commissaris Paardekooper gehoord, verklaart:

"Ik zelf wist ~~niet~~ dat de D.S.T. blanco volmachten had, doch waarin deze volmachten bestonden wist ik niet."

"Toen een opstand te Bosloekomba werd verwacht en de D.S.T. daar niet aanwezig kon zijn, heb ik in Bonthain een bespreking gehad met de A.R. Schäfer, ~~van~~ Resident Lion Cachet, Lt. Krol en Kapitein Horsthuis. Er is toen besproken, dat er een rechtspreek ter plaatse bij een eventuele zuiveringsactie diende te worden gehouden, uit te oefenen door een officier, die daartoe noodrecht kreeg, en een vertrouwd Hadathoofd."

"Deze zouden dan gezamenlijk uitmaken wie schuldig was, rechter moest een volle overtuiging van schuld in het bijzonder bij de betrokken officier aanwezig zijn. Het is de bedoeling geweest dat er een billijke en snelle rechtspraak zou worden uitgeoefend over terroristen, terwijl een snelle civiele rechtspraak onmogelijk werd geacht. Ik heb hierover gesproken met de Resident, Kolonel de Vries en anderen. Ik heb Kolonel de Vries gevraagd aan alle officieren in mijn gebied het noodrecht te verlenen op bovengenoemde wijze. Dit verzoek is door Kolonel de Vries toegestaan en naar mij later bleek ook op Java besproken.

"Van de bespreking te Bonthain is indertijd het Ontwerp-Noodrecht gemaakt, waar dit is gebleven weet ik niet meer. Het te verlenen noodrecht werd toen omschreven als boven vermeld namelijk dat een officier in het gebied waar terreur heerste, noodrecht kon toepassen in deze zin, dat deze officier een zuchtingsactie kon houden en tezamen met het Hadathoofd schuldig bevonden misdadigers aan terreur misdrijven ter plaatse kon berechten en ter plaatse kon straffen met de dood door de Kogel.

"Ons streven bij de bespreking in Bonthain is geweest het rechtsgevoel te bevredigen op een wijze, die de willekeur uitsloot zó, dat geen onschuldigen daarbij werden gedood.

"Ikkende het optreden van de D.S.T. uit de verhalen.....
"Ik zelf was het eens met het optreden van de D.S.T. en ben ervan overtuigd, dat de D.S.T. de terreur heeft gebroken."
Deze getuige wijst dan op de verschrikkelijke terreur, die was ontstaan en zegt, dat men bij de beoordeling van de toepassing van het standrecht, noodrecht of snelrecht of zoals men het ook noemen moge, voor ogen moet houden, dat de terreur dermate vatbaar had op de bevolking, dat men zich alleen gerust voelde indien de bendeleiders ter plaatse werden gedood, wijl men anders vreesde voor weerwraak voor het geval deze leiders later weer op vrije voeten mochten komen. Hij gaat dan verder:
"Voldoet een en ander het rechtsgevoel niet, toch gaat het er om de bevolking te beschermen tegen deze bendeleiders en hun leiders, en moet een en ander vergeleken worden met bedwingen van een oproer in een Europese stad of mijnengebied, waarbij van de wapens gebruik gemaakt moet worden, men schiet en riskeert onschuldigen te treffen om erger te voorkomen."
De getuige ziet dus in het noodrecht een, naar normale opvatting het rechtsgevoel niet bevredigende, handelwijze van daartoe bevoegd verklaarde autoriteiten (n.l. een officier en een Hadathoofd) om in een onhoudbare noodtoestand met een zeer onvormelijke en summiere berechting ter plaatse, op grond van een zeer summiër onderzoek, naar de door hem gekende en goedgekeurde methoden van het D.S.T., ter voorkoming van het aneuvelen van onschuldigen, misdadigers te straffen met de hoogste straf, welke onmiddellijk ter plaatse wordt geëxecuteerd.

De opvatting van deze getuige wordt bevestigd door de Kapitein Inf. K.W.I.L., G.J. Horsthuis, destijds detachementscommandant in Bonthain. Hij verklaart, dat hij in Januari 1947 de verstrekkende bevoegdheid heeft verkregen, welke ook Westerling had. Naar zijn gevoelen kreeg hij toen de bevoegdheid om standrecht uit te oefenen t.a.v. die personen, die door middel van moorden en rampokpartijen terreur uitoefenden op de bevolking en tevens leiders van dergelijke moordenaars en rampokkers. Hoe hij dat standrecht moest uitoefenen is hem nooit medegedeeld; wel is hem gezegd, dat hij het oordeel en de zienswijze van de hadathoofden t.a.v. de terreurdjahats moest inwinnen en dat uitgegaan moest worden van de vergeldingsidee. Hij deed het dan op deze manier: Als hij op actie djahats ving nam hij ze mee en gaf ze over aan het bestuur. Dit zocht dan uit waaraan zij schuldig waren en wat zij gedaan hadden. Het bestuur gaf hem dan de inlichtingen en zeide min of

meer; deze man moet dood. Hij vormde dan zijn eigen mening, gebaseerd op inlichtingen van het leger met die van de politie en die van het bestuur. Was het resultaat van die meningsvorming, dat de man dood moest, dan liet hij hem door een of door enkelen van zijn mensen executeren. Met zilver civiele gevangenen bemoeide hij zich niet. Hoewel meestal de aangebrachten, die des doods schuldig waren, nog dezelfde dag werden geëxecuteerd, gebeurde het ook wel, dat laat aangevoerde mensen ter bewaring eerst nog in de gevangenis kwamen. Hij nam nimmer de verantwoordelijkheid voor het vast stellen van de schuld alleen op zich, maar wenste het oordeel van de magistraat en het bestuur.

De Assistent-Resident late klasse in Bonthain, de Heer R.J. Schäfer, spreekt van een volksgerecht. Bij een dergelijke actie die hij meemaakte en waarbij de moordenaars van de vrouw en de gehele schoonfamilie van een kleermaker, op de gruwelijkste manier afgeslacht omdat de man kleine reparatiewerkzaamheden voor Ned.-Indische militairen had verricht, voor de verzamelde kampongbewoners werden geteld, veroordeelden deze zeer verontwaardigde bewoners hem ter dood, waarop zij werden neergelagd. Hij loofde de samenwerking, die tussen de Kapitein Horsthuis en hem bestond, en bevestigde dat deze niet op eigen gezag gevangenen, die reeds geruime tijd waren opgesloten, uit de gevangenis haalde om ze naar te schieten, alsmede dat deze Kapitein zeer rustig optrad en bij voorkeur gemaakte gevangenen ter berechting aan de bevoegde rechter overdroeg.

Ook de Heer R.M. Dom, destijds dienende bij het XVIIe Bataljon Inf. te Makassar, die bij de bespreking was waarop (door de Overste Veenendaal in tegenwoordigheid van de Auditeur-Militair) de noodrechtbevoegdheid aan de Kapitein Horsthuis is verleend, zegt, dat hem nimmer precies is verteld, wat het noodrecht inhield; dat hij nimmer gehoord heeft dat het een in noodrecht gegronde militaire actie was; en dat hij altijd de overtuiging heeft gehad, dat het noodrecht inhield, dat in een soort verkorte rechtsprocedure terreurdjahaats mochten worden geëxecuteerd, in welke procedura ook hadathoofden waren ingeschakeld. Van waar hij deze overtuiging heeft verkregen, staat niet vast. Naar zijn mening was het dan ook volkomen logisch, dat ook gevangenen, in elk geval die uit een militaire boei, onder de vigueur van dit noodrecht werden geëxecuteerd, uiteraard alleen wanneer zij zich hadden schuldig gemaakt aan ernstige terreurmisdrijven.

Tenslotte omschreef de toenmalige Reserve-Eerste-Luitenant K.N.I.L., G.L. Krol, die als Hoofd M.I.D. van het Troepencommando te Makassar aanwezig was en als zodanig de opdracht moest uitvoeren om de Kapitein Westerling met zijn D.S.T. zoveel mogelijk in te lichten, het noodrecht op grond van wat hij er uit de praktijk van begrepen had als volgt:

"Onder het noodrecht konden mensen worden geëxecuteerd, die
"zich schuldig hadden gemaakt aan subversieve activiteit, meer
"speciaal aan halsmisdrijven, grote rampok, afpersing van de be-
"volking op grote schaal en andere misdrijven bedoeld om ter-
"reur uit te oefenen. Ook misdadigers die reeds in een gevan-
"genis zaten en zich schuldig hadden gemaakt aan dergelijke
"misdrijven konden uit de gevangenis worden gehaald en worden
"geëxecuteerd. Ik was toen van mening dat mede deze bevoegd-
"heid door het noodrecht werd meegebracht. Het in het bezit
"hebben van lidmaatschapskaarten van bepaalde strijd- en ter-
"reurorganisaties was in bepaalde gevallen voldoende om iemand
"te executeren. Ook het in het bezit hebben van grijsgroene
"kleding en dergelijke discriminerende goederen werd een ster-
"ke aanwijzing geacht van iemands schuld aan dergelijke sub-
"versieve activiteit..... Kolonel de Vries hield de D.S.T. x
"en alies wat daarmee samenhang in eigen hand....."
Deze getuige vertelt dan verder, dat hij naar Pará-Pará is ge-
gaan om de Majoor Stufkens in te lichten over de komst van het

D.S.T., wat hij dezen over noodrecht en D.S.T.-methodes heeft verteld kan hij zich niet herinneren.

Hij herinnert zich wel, dat er te Bonthain een vergadering is geweest over noodrecht. Behoudens het besprokene aldaar heeft hij nooit gehoord, dat aan de officieren aan wie het noodrecht werd verleend, een precisatie daarvan werd gegeven. Hij denkt "dat men "dat uit de praktijk moest ervaren en naar eigen inzicht haalen".

De Commissie-Enthoven, ook wel genoemd: Commissie-Barandrecht, bij besluit van de Luitenant-Gouverneur-Generaal d.d. 9 April 1947 no.3 ingesteld om "een onderzoek in te stellen naar de oorzaken, de omvang en verschijningsvormen van de ongeregelheden, welke gedurende het tijdvak December 1946 - Februari 1947 in Zuid-Celebes hebben plaats gevonden, alsmede de maatregelen en acties, welke hebben gevoerd tot het herstel van orde en rust in het betrokken gebied.....aan een critische beschouwing te onderwerpen" (welke Commissie bestond uit de Heren Mr.L.K.J.Enthoven, buitengewoon adviseur in Algemene Dienst bij het Kabinet van de Luitenant-Gouverneur-Generaal; Mr.J.Barandrecht; Professor Dr.A.A.Ganse; de Luitenant-Kolonel M.T.Stenger; Mr.A.Verhoef en Andi Pabenteng Daeng Palawa Sulthan Mohammad Idris Alimoeddin, Zelfbestuurder van Bone) constateert in haar rapport, dat er in vier afdelingen van Zuid-Celebes een noodtoestand bestond, tengevolge van een groeiende terreur, ter beëindiging waarvan de gewone middelen ontoereikend waren, en waartoe de Overheid bijzondere maatregelen moest nemen.

De Commissie, die een zeer diepgaand onderzoek ter plaatse instelde, beroept zich in haar rapport op hetgeen Professor Kranenburg in zijn Grondslagen der Rechtswetenschap op pag.96/97 zegt, n.l.: "Zo zal men in het staatsrecht maatregelen als geoorloofd moeten erkennen, die in normale omstandigheden onrechtmatig zouden zijn, maar die in de zeer speciale omstandigheden van de noodtoestand onvermijdelijk zijn gebleken, beter, die geboden zijn ter verzekering van de bestaansgrond zelve der staatsrechtelijke ordening, die onmisbaar zijn gebleken voor de verwezenlijking van de essentiële doeleinden der staatsorganisatie, met name de verwezenlijking en bescherming van het recht, dat zonder die maatregelen onherstelbaar geschonden zou worden."

Zij vermeldt dan o.m. de volgende conclusies:

- "13. Strenge maatregelen ter bestrijding van de alom heersende terreur waren geboden ter bevrijding van de bevolking uit de greep van de haar terroriserende elementen, terwijl de genomen maatregelen ook ten doel hadden om de door angst afgedwongen samenwerking met de terroristen tegen te gaan en aan de bevolking duidelijk te maken, dat de overheid had besloten aan de tuchtelooheid een einde te maken.
- "14. De strenge maatregelen door de militairen toegepast, te weten de snelle berechting en eliminering van de elementen, die zich aan de meest ernstige terreurdaden hadden schuldig gemaakt, moeten in de gegeven noodtoestand gezien worden als de geboden uitoefening van de bevoegdheden van de overheid voor de bestrijding van de terreur en herstel van recht en veiligheid."

De Commissie meende dus, dat het optreden van het militaire apparaat, als in Zuid-Celebes geconstateerd (behoudens een aantal excessen, waarover hieronder gesproken zal worden), welk optreden door de Commissie wordt aangeduid als een publieke en snelle berechting en eliminering van zware misdadigers, gezien moet worden als de geboden uitoefening van de bevoegdheden der overheid tot herstel van recht en veiligheid, in de noodtoestand, die was ontstaan.

periode
ode-
Westerling

Zoals boven is aangegeven, noemde de Heer Procureur-Generaal bij het Hooggerechtshof van Ned. Indië, Mr. H.W. Felderhof, het noodzakelijk geachte optreden "een in noodrecht gegrondde militaire actie." In een brief van 2 Augustus 1948, no. 4122/G.B., Zeer Geheim, gericht aan de Lt. Gouverneur Generaal, verdedigt hij de toegepaste methode, die noemende "op zich zelf betreurenswaardige zuiveringsacties", als een dwingende overheidsmaatregel in een toestand, waarin het niet mogelijk was met normale gezagsmiddelen aan de terreur het hoofd te bieden, "zodat noodzakelijkerwijs in deze noodtoestand tot maatregelen moest worden besloten, welke onder normale omstandigheden nimmer verdedigbaar zouden zijn."

Ondergetekenden hebben uit de hun voorgelegde stukken de indruk verkregen, dat de Heer Procureur-Generaal deze actie, waartegen hij grote bezwaren koesterde, doch die hij in het belang van volk en land meende te moeten goedkeuren, zeer sterk gebonden heeft gezien aan de persoon van de Heer Westerling, en dat dus van een goedkeuring ener "methode-Westerling" mag worden gesproken. Dat is niet alleen het geval in het boven op pag. 10 genoemde telegram van 6 Januari 1947, door de Raadsheer-Commissaris Paardekooper vermeld in diens Zeer Geheime Nota, doch het blijkt ook uit de verklaring van Dr. P.J. Koets, destijds Directeur Kabinet van de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon, op 18 Juli 1949 afgelegd, welke verklaring o.m. inhoudt:

"Ik heb toen de actie Westerling eenmaal aan de gang was eenmaal een vergadering meegemaakt ongeveer begin Januari 1947 voorgezeten door Dr. Idenburg en waar o.m. Mr. Felderhof, Dr. Hoven en ik meen ook Dr. Lion Cachet aanwezig waren. Het resultaat van deze vergadering is geweest, dat om politieke redenen is besloten dat het optreden van Westerling zelf, niet gelgaliseerd zou worden. Er is toen gezegd dat de persoon van Westerling zodanig was, dat dit optreden van hem goedgekeurd kon worden. Er is echter een onderscheid gemaakt tussen het optreden van Westerling zelf en de methode-Westerling en er is toen uitdrukkelijk besloten, dat de methode-Westerling niet uitgebreid mocht worden, dat dus niet aan andere officieren ditzelfde optreden kon worden toegestaan. Indien dit wel zou gebeuren dan kon men immers niet anders verwachten dan dat het mis zou gaan. Slechts Westerlings persoonlijkheid bleek volgens de inlichtingen, die van de zijde van de P.G. kwamen, voldoende waarborg dat niet over de schreef zou worden gegaan. Hoe men er later toe gekomen is andere officieren aan te wijzen om de methode-Westerling toe te passen kan ik niet verklaren."

De Heer Dr. P.J. Idenburg, door een der ondergetekenden na hun terugkomst begin 1950 hier in Nederland gehoord, kon zich eerst niet veel meer van het besprokene op deze vergadering herinneren, maar meende bij enig nadenken, dat de verklaring van Dr. Koets, waarvan hem de inhoud daarop zakelijk is medegedeeld, over het algemeen wel juist was. In elk geval herinnerde hij zich, dat de Kapitein Westerling met instemming der daar verzamelde autoriteiten optrad.

De ondergetekenden vonden in de stukken algemeen een zeer gunstig oordeel over het optreden van de Heer Westerling persoonlijk. De Heer Mr. B.J. Lambers constateerde dan ook: "van Westerling nam men, behoudens rapport van het tegendeel, aan, dat hij binnen de grenzen bleef" (n.l. van het noodrecht). "Deze speciale militaire actie hield in wezen een informele rechtspraak in, waarbij bij schuldigbevinding aan moord en terreur, ter plaatse tot fusillering van de schuldigen werd overgegaan. Op grond van wat de Procureur-Generaal van verschillende betrouwbare zijden vernam, had hij de overtuiging, dat Westerling met veel inthit, kalm overleg, rechtvaardigheidszin en zelfbeheersing te werk ging."

De Heer Westerling deelde omtrent zijn methode het volgende mede:

Het tegen het Hollandse Gezag gekante deel der bevolking was

te onderscheiden in:

- a. waarachtige nationalisten; (numeriek vrijwel te verwaarlozen)
- b. nationalisten, strevende naar eigen bate (vrij talrijk; dit zijn de terreur- en rampokbedrijvers);
- c. door dwang en terreur genoodzaakt;
- d. middels infiltratie geïmporteerde T.R.I. mensen.

Hij stelde zich bestrijding van groep b. ten doel. Zijn tweede doelstelling was, de bevolking weer tot bebouwing der sawahs en tot passarbezoek te brengen. Zijn derde: de bevolking zelf bij de terreurbestrijding te doen medewerken.

Voor deze beide laatste doeleinden was het nodig, de bevolking demonstratief een harder optreden dan dat van de terroristen voor te leggen, en tegelijkertijd te voorkomen (wat anders bij strafacties meestal in ruime mate geschiedt) dat onschuldigen als slachtoffers zouden vallen en schuldigen zouden ontkomen.

Hij moest er mede rekenen, dat in een kampong, die bezet werd nadat er vuur uit ontvangen was, vrijwel nooit een aanwijsbare vijand te vinden was, en evenmin wapens gevonden werden. Daarom moest de bevolking zelf ingeschakeld worden om het kaf van het koren te scheiden.

"Mijn acties" (aldus de Heer Westerling) "hadden het volgende verloop:

"Aan de hand van ingewonnen inlichtingen werd een bepaalde streek als operatieterrein gekozen. Van deze streek werd de bevolking bijeen gedreven en toegesproken. Hierbij werd de bevolking uitgelegd waarom de actie plaats had en gewezen op de voordelen die deze actie voor hen had. De door spionnen bekende extremisten en moordenaars werden voor de bevolking geleid en deze beoordeelde het al of niet executeren van den betrokkene. Voor elke kampong werd een nieuwe kampongpolitie aangeesteld, zulke niet alleen of in de eerste plaats terwille van de veiligheid van de kampong, maar bedoeld als geste van vertrouwen in de bevolking. Waar nodig werd een nieuwe kepala-kampong aangeesteld, door de bevolking gekozen. Vervolgens werd de bevolking een sembaja afgenomen, waarbij zij beloofde terug te gaan naar hun kampongs, af te zien van rampokpartijen en deelnemers hieraan aan te geven of uit te leveren, de sawahs weer te bewerken en steun te verlenen aan militair en wanneer dit nodig maakt zijn zou; in het algemeen mee te werken met hen die verstoorders van rust en orde van het land bestredek."

"Gedurende onze acties werd gebruik gemaakt van gevangen genomen T.R.I. officieren. Deze werden door mij niet als krijgsgevangene of misdadiger beschouwd en behandeld, doch konden zich vrij bewegen. Zij hebben bij verschillende gelegenheden voor de radio hun mening ten beste gegeven over de toestand. Dagelijks werden zij door mij ingelicht over de situatie in al haar aspecten. Veel diensten hebben zij verricht bij verhoren en de meest volledige samenwerking met ons betoond."

De Heer Westerling verklaarde nog aan ondergetekenden, dat hij aan de bevolking telkens uiteenzette, dat hij zich niet mengde in de vraag van het zelfbestuur voor het Nederlands-Indische gebied. Dat was een vraag, die door de politici van Nederland en Java moest worden uitgemaakt. Maar het was zijn taak te zorgen, dat moord en rampok ophield en dat de sawahs weer vredig bebouwd konden worden en daartoe moest de bevolking medewerken. Zo heeft hij in bepaalde kampongs "lichte" gevallen ingedeeld bij de nieuwe kampongpolitie en het succes gehad, dat dezen nu zelf rampokkers bij het gezag gingen inleveren.

Uit onderscheidene stukken is gebleken, dat het vorenstaande als juist kan worden aangenomen.

De Heer van der Wolk, controleur van Maros, zegt in een verslag d.d. 18 februari 1947, dat bij de actie tegen Lisoe een zeer goed bijgehouden archief gevonden werd van de bende van Dimar Moehamad en Andi Mappe, en van de "zuigarmen" op de toch al ernstig aan

geen
wapens